

ANA ŠTURM

Od Tokia do Tokia

Nedavno sem si v Muzeju Apoksiomena v Malem Lošinjju ogledala razstavo, posvečeno impozantnemu antičnemu kipu, ki predstavlja mladega atleta med čiščenjem s strgalom. 192 centimetrov visok bronast kip, ki je bil l. 1996 najden v morju blizu otoka Vele Orjule, ima mišičaste roke in hrbet, zato strokovnjaki predvidevajo, da gre za rokoborca. Informacija, ki se mi je ob sprehodu skozi muzej najbolj vtisnila v spomin, je, da je bil prah, pomešan z oljem in znojem, ki so si ga po tekmovanju atleti postrgali s telesa, izjemno dragocen in je veljal za »čudežno mazilo«. Fascinacija s človeškim telesom, občudovanje njegove moči in vzdržljivosti (spomnimo se le legend o špartanski vzgoji), je bila položena že v zibelko civilizacije.

Z občudovanjem tankočutno izklesanih antičnih kipov se odpre tudi eden prvih in še danes referenčnih filmov o športu, dvodelni dokumentarec Leni Riefenstahl **Olimpija: Praznik narodov** (Olympia: Fest der Völker, 1938) in **Olimpija: Praznik lepote** (Olympia: Fest der Schönheit, 1938). Kot v prispevku *Športni spektakel, televizija in vloga ženskega telesa* piše Anja Banko, ni naključje, da je »je filmski trak dih jemajoče podobe močnih, discipliniranih

in zmagovitih teles prvič ujel prav leta 1936 na olimpijskih igrah v Berlinu«. Riefenstahl uvodno sekvenco zaključita tako, da se znameniti Mironov kip metalca diska prelevi v podobo živega moškega telesa in antično mitologijo simbolno premesti v sedanost.

Prve moderne olimpijske igre, ki naj bi obudile helenistične (športne) ideale, so bile izvedene leta 1896 v Atenah v Grčiji. Od takrat potekajo enkrat na štiri leta. Igre so bile zaradi prve svetovne vojne odpovedane leta 1916, zaradi druge pa v letih 1940 in 1944. Olimpijske igre, ki bi se v Tokiu morale zgoditi leta 2020, so bile prve, ki so bile (zaradi pandemije koronavirusa) prestavljene. Potekale bodo letos, med 23. julijem in 8. avgustom, ravno ko boste brali pričujoči Ekran, v katerem osrednjo temo v olimpijskem duhu posvečamo odnosu med filmom in športom. V peterici krasnih člankov postregamo po površju te izjemno zanimive teme in na papirju soočimo dva velika sodobna rivala: šport in film.

Filmi, ki »poskušajo rekreirati dramatični met za zmago v zadnji sekundi, nikdar ne bodo mogli doseči učinka športnega prenosa, saj jim manjka ravno ta trenutek odprtosti realnosti, ko izid meta še ni znan«, v prispevku *Šport*

vs. film: načini participacije piše Robert Kuret. Vendar je šport več kot zgolj boj za nepredvidljivo zmago. Že od nekdaj ima močne družbene, politične, ekonomske in predvsem ideološke konotacije, povezane s kompleksnim prepletom rasnih, razrednih in spolnih odnosov ter razlik. Kot v članku *Dokumentiranje ameriških športnih sanj* opozarja Jernej Trebežnik, pomemben del privlačnosti športa predstavljajo tudi zgodbe, ki jih o tekmah pripovedujemo z distance, ko na dogajanje lahko pogledamo iz (zgodovinske) perspektive ali v okviru širšega družbeno-političnega konteksta.

Intriganten zgodovinski vpogled v najpomembnejši globalni športni dogodek, simbol številnih človeških aspiracij, predstavlja **Tokijska olimpijada** (Tôkyô orinipikku, 1965, Kon Ichikawa). Dokumentarec, ki spremlja OI leta 1964 v Tokiu (prve OI na azijskem ozemlju), velja za enega najboljših filmov o športu. Čeprav je že na prvi pogled jasno, da se Ichikawov film, vsaj v vizualnem aspektu, navdihuje pri berlinskem spektaklu Leni Riefenstahl, pa zelo hitro ugotovimo, da se od njenih filmov tudi bistveno razlikuje. Če se je Riefenstahl v svojem videnju OI osredotočila predvsem na parado moči in lepote, na

Tokijska olimpijada (1965)

povečevanje (nad)človeških teles in športnih triumfov, ima japonski cineast do institucije, ki trdi, da ceni ves človeški napor, povzdiguje pa predvsem zmage, bolj ambivalenten odnos. Poleg triumfa tako ujame tudi trpljenje, osamljenost in fizično bolečino tovrstnih tekmovanj.

V sekvenci teka na 100 metrov Ichikawa bolj kot to, kdo je najhitrejši na svetu, zanima, o čem tekmovalci razmišljajo tik pred tekmo. Z uporabo počasnih posnetkov raztegne čas, ki vodi do trenutka starta, s pomočjo teleobjektivov pa nam približa obraze, na katerih je moč brati živčnost, zaskrbljenost, odgovornost in strah, pa tudi vsak najmanjši tresljaj napetih mišic. Pogosto si vzame čas in prostor za nenavadne rutine športnikov (izstopa posnetek ruskega metalca kladiva Nikolaja Karasjova), ki so prav tako pomemben del nastopa kot sama tekma. *Tokijska olimpijada* je prvi olimpijski dokumentarec, posnet v formatu 2.35 oz. v cinemaskopu. Ichikawa vsak centimeter širokega platna izkoristi za razkošne kompozicije, vsak šport je predstavljen na nekoliko drugačen način. Posnetki gimnastike spominjajo na plesne filme Normana McLarna, dvigovanje uteži je posneto iz enega samega zornega kota, rokoborbe

pa izključno s spodnjega rakurza kamere, tako da gledalec pravzaprav vidi samo kaotičen preplet človeških udov.

Ichikawov pogled na OI se odmika od še danes prevladujočih prikazov vrhunskih športnih tekmovanj, ki so večinoma osredotočeni na športne zvezdnike in vrhunske rezultate. Pristrčno empatizira z atleti (večina športnikov, ki tekmuje na OI, nikoli ne pride niti blizu zmagovalnemu odru) in zdi se, kot da v sicer popolnem svetu OI ves čas išče male, intimne trenutke nepopolnosti. Prekrasne montažne sekvence in afiniteta do drobnih človeških absurdnosti, ki jim nameni kar nekaj pozornosti (recimo limoni, ki jo ena od tekmovalk na 400 metrov z ovirami kot talisman prinese na start), spomnijo na delo Fredericka Wisemana. Igrivost, s katero sledi obrazom (in podbradkom) na tribunah, ter iskreno zanimanje za vsakega atleta, še posebej tistega, ki mora, potem ko so že vsi ostali prispeli na cilj, preteči še en krog, pa v misli priključeta ustvarjalni humanizem Agnès Varda. *Tokijska olimpijada* je na trenutke – predvsem tiste deževne – tudi prav komično tatijevska. Ko tekmovalci v močnem nalivu mečejo kladivo, kamera spremlja pomožno osebje, ki

iz razmočene trave s težavo izkoplava globoko v zemljo zarita kladiva, ne moremo, da se ne bi spomnili na genialne trenutke Tatijevega nogometnega dokumentarca **Naprej, Bastia!** (Forza Bastia, 2002).

Ichikawov film je posnet v času, ko so bili olimpijski športniki še običajni ljudje. Zmagovalec skoka s palico je zobozdravnik, tekmovalac v troskoku mehanik, tekačica na 400 metrov z ovirami učiteljica telovadbe. Z OI v Tokiu l. 1964 je navdihujoča tudi zgodba japonske odbojarske ekipe. »Čarovnice z Orienta« so na prvih OI, na katerih je bila med športe vključena tudi odbojka, osvojile zlato. Epopejo zmagovite ekipe, ki so jo večinoma sestavljale mlade delavke tekstilnih tovarn, je v film **Čarovnice z Orienta** (Les sorcières de l'Orient, 2021) prelil Julien Faraut, ki nam je poklonil že teniško mojstrovino **John McEnroe: Cesarstvo popolnosti** (L'empire de la perfection, 2018).

Tokijska olimpijada je triumf filmske umetnosti, delo izjemne kinetične lepote in neprecenljiv dokument, ki nam skozi zgodovinsko lečo ponudi fascinanten vpogled v razvoj moderne družbe in profesionalnega športa – v čas, ko so številni tekači tekmovali bos, kolesarji brez čelad, plavalci pa brez plavalnih očal. Olimpijske igre v Tokiu l. 1964 so simbolizirale obnovo, ponovno »rojstvo« in razvoj Japonske po drugi svetovni vojni. Tudi letošnje OI bodo utelešale podobno temo – a ne le za deželo vzhajajočega sonca, ampak za ves svet. Režijo dokumentarnega filma OI v Tokiu l. 2021 je japonski olimpijski komite tokrat zaupal režiserki Naomi Kawase. Zanimivo bo videti, kakšne podobe (post)koronskega spektakla, tokrat prvič v zgodovini popolnoma brez gledalcev na tribunah, nam bo prinesla njena vizija.